

حق انصراف مصرف کننده

در حقوق ایران و اتحادیه اروپا

مؤلفان:

دکتر حمید باقری اصل
استاد گروه حقوق دانشگاه تبریز
دکتر سید باقری اصل

مجمع علمی و فرهنگی مجد

سرشناسه
عنوان و نام پدیدآور
مشخصات نشر
مشخصات ظاهری
شابک

: باقری اصل، حیدر،
: حق انصراف مصرف کننده در حقوق ایران و اتحادیه اروپا/ مولفان حیدر باقری اصل، سعیده باقری اصل.
: تهران: مجد، ۱۳۹۷.
: ۳۲۹ ص: جدول.
: ۹۷۸-۶۰۰-۱۹۳-۹۸۰-۸

وضعیت فهرست نویسی : فیا	
موضوع	نقض قرارداد -- ایران
موضوع	Breach of contract -- Iran
موضوع	نقض قرارداد -- کشورهای عضو اتحادیه اروپا
موضوع	Breach of contract -- European Union countries
موضوع	بازرگانی الکترونیکی -- ایران
موضوع	Electronic commerce -- Iran
موضوع	بازرگانی الکترونیکی -- ایران -- جنبه های حقوقی
موضوع	Electronic commerce -- Iran -- Legal aspects
موضوع	بازرگانی الکترونیکی -- کشورهای عضو اتحادیه اروپا
موضوع	Electronic commerce -- European Union countries
موضوع	بازرگانی الکترونیکی -- کشورهای عضو اتحادیه اروپا -- جنبه های حقوقی
موضوع	Electronic commerce -- European Union countries -- Legal aspects
موضوع	محافظت از مصرف کنندگان -- حمایت -- قوانین و مقررات -- ایران
موضوع	Consumer Protection -- Law and legislation -- Iran
موضوع	مصرف کنندگان -- حمایت -- قوانین و مقررات -- کشورهای عضو اتحادیه اروپا
موضوع	Consumer protection -- Law and legislation -- European Union countries

هرگونه تکثیر کامل یا قسمتی از کتاب بدون اجازه پدیدآورنده، یا ناشر خلاف قانون، شرع و اخلاق است.
موارد تخلف را دفتر مرکزی «مجد» گزارش فرماید.

حق انصراف مصرف کننده در حقوق ایران و اتحادیه اروپا

تألیف: دکتر حیدر باقری اصل، سعیده باقری اصل

انتشارات مجد

چاپ اول: ۱۳۹۷ قیمت: ۴۰.۰۰۰ تومان تعداد: ۵۰۰ نسخه

حق چاپ محفوظ و منحصر «مجد» است.

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۱۹۳-۹۸۰-۸

ISBN: 978-600-193-980-8

دفتر مرکزی مجد:

تهران، میدان انقلاب، تقاطع خیابان منیری جاوید و شهدای ژاندارمری، پلاک ۵۷

تلفن و دورنگار: ۶۶۴۹۵۰۳۴ - ۶۶۴۱۲۰۷۸ - ۶۶۹۶۳۳۸۶

فروشگاه مرکزی: تقاطع خیابان منیری جاوید و شهدای ژاندارمری، پلاک ۵۹

تلفن: ۶۶۴۰۹۴۲۲ - ۶۶۴۸۶۸۷۴

www.majdlaw.com

E-mail: info@majdlaw.com

کانال رسمی انتشارات مجد در تلگرام: @majdlaw

فهرست مطالب

۱۵.....	مقدمه
۲۱.....	فصل اول: کلیات
۲۱.....	۱.۱. طرح مباحث فصل
۲۱.....	۲.۱. معنانشناسی اصطلاحات ویژه این نوشتار در حقوق ایران و اتحادیه اروپا
۲۲.....	۱.۲.۱. معنای مصرف کننده در حقوق ایران و اتحادیه اروپا
۲۲.....	۱.۱.۲.۱. معنای مصرف کننده در حقوق ایران
۲۲.....	۱.۱.۱.۲.۱. تعریف مصرف کننده در لایحه حمایت از مصرف کنندگان مصوب ۱۳۷۲ هیئت وزیران
۲۲.....	۱.۱.۲.۱. تعریف مصرف کننده در قانون تجارت الکترونیکی ایران مصوب ۱۳۸۲
۲۳.....	۱.۱.۲.۱. تعریف مصرف کننده در قانون حمایت از مصرف کنندگان خودرو مصوب ۱۳۸۶
۲۵.....	۴.۱.۱.۲.۱. تعریف مصرف کننده در قانون حمایت از حقوق مصرف کنندگان مصوب ۱۳۸۸
۲۶.....	۵.۱.۱.۲.۱. تعریف مصرف کننده در آیین نامه اجرایی قانون حمایت از مصرف کنندگان خودرو ۱۳۹۰
۲۶.....	۲.۱.۲.۱. تعریف مصرف کننده در حقوق اتحادیه اروپا
۳۰.....	۲.۲.۱. معنای تأمین کننده در حقوق ایران و اتحادیه اروپا
۳۱.....	۱.۲.۲.۱. تعریف تأمین کننده در حقوق ایران
۳۱.....	۱.۱.۲.۲.۱. تعریف تأمین کننده در قانون تجارت ایران مصوب ۱۳۰۴
۳۱.....	۲.۱.۲.۲.۱. تعریف تأمین کننده در قانون نظام صنفی
۳۱.....	۳.۱.۲.۲.۱. تعریف تأمین کننده در قانون حمایت از مصرف کنندگان مصوب ۱۳۸۸
۳۲.....	۴.۱.۲.۲.۱. تعریف تأمین کننده در ق.ت.ا ایران مصوب ۸۲
۳۳.....	۵.۱.۲.۲.۱. تعریف تأمین کننده در آیین نامه اجرایی ماده ۴۸ ق.ت.ا
۳۴.....	۲.۲.۲.۱. تعریف تأمین کننده در حقوق اتحادیه اروپا
۳۴.....	۱.۲.۲.۲.۱. تعریف تأمین کننده در دستورالعمل فروش از راه دور
۳۵.....	۲.۲.۲.۲.۱. تعریف تأمین کننده در دستورالعمل اتحادیه اروپا مصوب ۲۰۱۱
۳۵.....	۳.۲.۲.۲.۱. تعریف تأمین کننده در دستورالعمل راجع به شروط غیرمنصفانه در خصوص قراردادهای مصرف کننده از راه دور

۴.۲.۲.۲.۱. تعریف تأمین کننده در حقوق داخلی برخی از کشورهای اتحادیه

اروپا	۳۵
۳.۲.۱. تعریف معاملات چند منظوره در حقوق ایران و اتحادیه اروپا	۳۷
۴.۲.۱. تعریف کالا و خدمات در حقوق ایران و اتحادیه اروپا	۳۸
۱.۴.۲.۱. تعریف کالا و خدمات در حقوق ایران	۳۸
۲.۴.۲.۱. تعریف کالا و خدمات در حقوق اتحادیه اروپا	۴۴
۵.۲.۱. تعریف قرارداد در حقوق ایران و اتحادیه اروپا	۴۵
۱.۵.۲.۱. تعریف قرارداد در حقوق ایران	۴۵
۲.۵.۲.۱. تعریف قرارداد در حقوق اتحادیه اروپا	۴۶
۶.۲.۱. تعریف محل کسب و کار در حقوق ایران و اتحادیه اروپا	۴۹
۷.۱.۱. تعریف تاج عمومی در حقوق ایران و اتحادیه اروپا	۴۹
۸.۲.۱. مابقی حق انصراف حقوق ایران و اتحادیه اروپا و مقایسه آن با سایر	
نهادهای مسئول حقوق ایران	۵۱
۱.۸.۲.۱. معنای فسخ در معاملات	۵۱
۲.۸.۲.۱. معنای رجوع در معاملات	۵۲
۳.۸.۲.۱. معنای اختیار در عقود	۵۲
۴.۸.۲.۱. معنای حق استرداد کالا	۵۴
۵.۸.۲.۱. معنای حق ابطال قرارداد الکترونیکی	۵۴
۶.۸.۲.۱. معنای حق انصراف در قراردادهای الکترونیکی	۵۵
۷.۸.۲.۱. نتیجه	۵۵
۳.۱. سیر تاریخی شکل گیری قوانین حمایت از مصرف کننده در حقوق ایران و اتحادیه	
اروپا	۵۶
۱.۳.۱. سیر تاریخی شکل گیری قوانین حمایت از مصرف کننده در نظام اتحادیه	
اروپا	۵۷
۲.۳.۱. سیر تاریخی شکل گیری قوانین حمایت از مصرف کننده در حقوق ایران	۶۴
فصل دوم: ماهیت و مبنای حق انصراف مصرف کننده	۶۹
۱.۲. طرح مباحث فصل	۶۹
۲.۲. ماهیت حقوقی حق انصراف در حقوق ایران و اتحادیه اروپا	۶۹
۱.۲.۲. ماهیت حقوقی حق انصراف در حقوق ایران	۷۰
۱.۱.۲.۲. ماهیت حقوقی حق انصراف در منابع حقوق موضوعه ایران	۷۱
۱.۱.۱.۲.۲. ماهیت حقوقی حق انصراف در قوانین ایران	۷۱
۲.۱.۱.۲.۲. ماهیت حقوقی حق انصراف در دکترین حقوقی	۷۴

۷۴.....	۱.۲.۱.۱.۲.۲ نظریه استرداد کالا
۷۴.....	۱.۱.۲.۱.۱.۲.۲ طرح نظریه
۷۵.....	۲.۱.۲.۱.۱.۲.۲ نقد و ارزیابی نظریه
۷۶.....	۲.۲.۱.۱.۲.۲ نظریه حق ابطال قرارداد یا فسخ با اثر قهقرای
۷۶.....	۱.۲.۲.۱.۱.۲.۲ طرح نظریه
۷۷.....	۲.۲.۲.۱.۱.۲.۲ نقد و ارزیابی نظریه
۷۹.....	۳.۲.۱.۱.۲.۲ نظریه فسخ قرارداد
۷۹.....	۱.۳.۲.۱.۱.۲.۲ طرح نظریه
۷۹.....	۲.۳.۲.۱.۱.۲.۲ نقد و ارزیابی نظریه
۸۰.....	۴.۲.۱.۱.۲.۲ نظریه خیار شرط ویژه قراردادهای الکترونیکی
۸۰.....	۱.۴.۲.۱.۱.۲.۲ طرح نظریه
۸۰.....	۱.۴.۲.۱.۱.۲.۲ نقد و ارزیابی نظریه خیار شرط
۸۱.....	۳.۱.۲.۱.۱.۲.۲ نظریه مختار
۸۱.....	۱.۵.۱.۱.۲.۲ طرح نظریه مختار
	۳.۲.۱.۱.۲.۲ تشابه و تفاوت‌های حق انصراف در نظریه مختار با
۸۲.....	نهادهای مشابه
۸۳.....	۲.۲.۲ ماهیت حقوقی حق انصراف در حقوق اتحادیه اروپا
۸۳.....	۱.۲.۲.۲ ماهیت حقوقی حق انصراف در کنوانسیون ۲۰۰۵
	۲.۲.۲.۲ ماهیت حقوقی حق انصراف در دستورالعمل‌های اروپایی در حمایت از
۸۶.....	مصرف‌کننده
	۳.۲.۲ نظریه‌های تعریف حق و حکم و تأثیر آن در تعیین ماهیت حقوقی حق
۹۷.....	انصراف
۹۸.....	۱.۳.۲.۲ نظریه‌های تعریف حکم و تأثیر آن در تعیین ماهیت حق انصراف
۹۸.....	۱.۱.۳.۲.۲ نظریه وضعی تعریف حکم و تأثیر آن در ماهیت حق انصراف
۹۹.....	۲.۱.۳.۲.۲ نظریه انتزاعی تعریف حکم و تأثیر آن در ماهیت حق انصراف
۱۰۰.....	۲.۳.۲.۲ نظریه‌های تعریف حق و تأثیر آن در تعیین ماهیت حق انصراف
	۱.۲.۳.۲.۲ نظریه اختصاص در تعریف حق و تأثیر آن در ماهیت حق
۱۰۱.....	انصراف
۱۰۲.....	۲.۲.۳.۲.۲ نظریه سلطنت در تعریف حق و تأثیر آن در ماهیت حق انصراف
	۳.۲.۳.۲.۲ نظریه اضافه‌بیانی در تعریف حق و تأثیر آن در ماهیت حق
۱۰۴.....	انصراف
۱۰۵.....	۴.۲.۳.۲.۲ نظریه انتزاع در تعریف حق و تأثیر آن در ماهیت حق انصراف
۱۰۷.....	۳.۳.۲.۲ نتایج تأثیر نظریه‌های یادشده در تعیین ماهیت حقوقی حق انصراف

۳.۲	مبنای حق انصراف در حقوق ایران و اتحادیه اروپا	۱۰۷
۱.۳.۲	راه حل های قابل تصور در توجیه حق انصراف مصرف کننده	۱۰۹
۲.۳.۲	حمایت از مصرف کننده به معنای تشویق به قراردادهای الکترونیکی	۱۱۱
۳.۳.۲	حمایت از طرف ضعیف قراردادهای الکترونیکی	۱۱۲
۴.۳.۲	حمایت به معنای جلوگیری از ورود ضرر به مصرف کننده	۱۱۵
۵.۳.۲	حمایت از رضایت استمراری مصرف کننده در قرارداد	۱۱۶
۶.۳.۲	مبنای مختار	۱۱۸
۷.۳.۲	نتیجه	۱۲۲
فصل هفده شرایط تحقق و اعمال حق انصراف		
۱.۳	شرح مباحث فصل	۱۲۵
۲.۳	شرایط عمومی تحقق و اعمال حق انصراف در حقوق ایران و اتحادیه اروپا	۱۲۵
۱.۲.۳	شرایط عمومی تحقق و اعمال حق انصراف در حقوق اتحادیه اروپا	۱۲۷
۲.۲.۳	شرایط عمومی تحقق و اعمال حق انصراف در حقوق ایران	۱۳۰
۱.۲.۲.۳	شرایط عمومی تأمین کننده و مصرف کننده در تحقق و اعمال حق انصراف	۱۳۰
۱.۱.۲.۲.۳	اهلیت طرفین قرارداد در تحقق حق انصراف و اهلیت مصرف کننده در اعمال آن	۱۳۱
۲.۱.۲.۲.۳	مالکیت یا نمایندگی تأمین کننده و مصرف کننده بر عوضین	۱۳۳
قرارداد برای تحقق و اعمال حق انصراف		
۲.۲.۲.۳	شرایط عمومی قرارداد تأمین و مصرف در تحقق و اعمال حق انصراف	۱۳۴
۱.۲.۲.۲.۳	قصد و رضای طرفین به قرارداد تأمین و مصرف در تحقق حق انصراف و قصد و رضای مصرف کننده در اعمال آن	۱۳۵
۲.۲.۲.۲.۳	اعلام اراده طرفین قرارداد برای تحقق حق انصراف و نیز اعلام اراده مصرف کننده در اعمال حق انصراف	۱۳۶
۳.۲.۲.۲.۳	تطابق اراده تأمین کننده و مصرف کننده در قرارداد برای تحقق حق انصراف	۱۳۹
۴.۲.۲.۲.۳	جهت قرارداد تأمین و مصرف و نیز جهت اعمال حق انصراف	۱۴۰
۲.۲.۲.۲.۳	شرایط عمومی عوضین قرارداد تأمین و مصرف در تحقق و اعمال حق انصراف	۱۴۲
۱.۳.۲.۲.۳	مالیت عوضین قرارداد تأمین و مصرف	۱۴۲
۲.۳.۲.۲.۳	معلوم بودن عوضین قرارداد تأمین و مصرف	۱۴۳
۳.۳.۲.۲.۳	عین و معین بودن مبیع قرارداد تأمین و مصرف	۱۴۵

۴.۳.۲.۲.۳	طلاق یا قابل انتقال بودن مبیع در قرارداد تأمین و مصرف	۱۴۶
۵.۳.۲.۲.۳	قدرت بر تسلیم عوضین در قرارداد تأمین و مصرف	۱۴۶
۶.۳.۲.۲.۳	ضرورت وجود منفعت عقلایی مشروع در مورد قرارداد تأمین و مصرف	۱۴۸
۳.۳	شرایط اختصاصی تحقق و اعمال حق انصراف در حقوق ایران و اتحادیه اروپا	۱۴۸
۱.۳.۳	شرایط اختصاصی مصرف کننده و تأمین کننده در تحقق حق انصراف	۱۵۰
۱.۱.۳.۳	شرایط اختصاصی مصرف کننده در تحقق و اعمال حق انصراف	۱۵۰
۱.۱.۱.۳.۳	شخص بودن مصرف کننده در تحقق و اعمال حق انصراف	۱۵۱
۲.۱.۱.۳	شخص حقیقی یا حقوقی بودن مصرف کننده در تحقق و اعمال حق انصراف	۱۵۲
۳.۱.۱.۳	عدم اشتغال مصرف کننده در تجارت یا شغل حرفه‌ای	۱۵۶
۱.۱.۳	وضعیت حقوقی خریدهای تاجر مصرف کننده	۱۵۷
۵.۱.۳.۳	اقلام به مصرف کالا یا خدمات از سوی ثالث	۱۶۰
۶.۱.۱.۳.۳	وضعیت حقوقی خریدهای شخص عمومی مصرف کننده	۱۶۱
۷.۱.۱.۳.۳	رعایت بهت اعمال حق انصراف برای مصرف کننده	۱۶۲
۸.۱.۱.۳.۳	نتیجه	۱۶۷
۲.۱.۳.۳	شرایط اختصاصی تأمین کننده در تحقق حق انصراف برای مصرف کننده	۱۶۹
۱.۲.۱.۳.۳	نقش اشتها تجاری تأمین کننده در تحقق حق انصراف برای مصرف کننده	۱۷۱
۲.۲.۱.۳.۳	تأثیر عرضه کالا و خدمات از طریق سیستم الکترونیکی در تحقق حق انصراف برای مصرف کننده	۱۷۵
۳.۲.۱.۳.۳	تأثیر قصد سود تأمین کننده از قرارداد تأمین و مصرف در تحقق حق انصراف برای مصرف کننده	۱۷۶
۴.۲.۱.۳.۳	نقش ارسال اطلاعات توسط تأمین کننده به مصرف کننده در تحقق حق انصراف برای مصرف کننده	۱۸۵
۵.۲.۱.۳.۳	تأثیر رعایت و عدم رعایت قواعد تبلیغ از سوی تأمین کننده در تحقق حق انصراف برای مصرف کننده	۱۹۲
۶.۲.۱.۳.۳	نتیجه	۱۹۵
۲.۳.۳	شرایط اختصاصی قرارداد تأمین و مصرف در تحقق حق انصراف برای مصرف کننده	۱۹۷
۱.۲.۳.۳	نقش رابطه قراردادی بین تأمین کننده و مصرف کننده در تحقق حق انصراف برای مصرف کننده	۲۰۰

۲۰۵	۲.۲.۳.۳. تأثیر لزوم و عدم لزوم انعقاد قرارداد تأمین و مصرف از طریق الکترونیکی در تحقق حق انصراف برای مصرف کننده
۲۱۱	۳.۲.۳.۳. نقش قراردادهای یک و چند منظوره در تحقق حق انصراف برای مصرف کننده
۲۱۵	۴.۲.۳.۳. تأثیر انعقاد قرارداد توسط نمایندگی تجاری و شخص ثالث در تحقق حق انصراف
۲۱۷	۵.۲.۳.۳. نقش حاکمیت اراده طرفین بر شرایط اختصاصی قرارداد در تحقق و عدم تحقق حق انصراف
۲۲۴	۶.۲.۳.۳. نتیجه
۲۲۶	۳.۱.۳. شرایط اختصاصی کالا و خدمات در تحقق حق انصراف برای مصرف کننده
۲۲۶	۳.۳.۳. اختصاص حق انصراف به کالا یا خدمات
۲۲۷	۲.۲.۳.۳. اختصاص حق انصراف به کالاهای با دوام
۲۳۱	۳.۳.۳.۳. استثنای برخی از کالاهای و خدمات از جریان حق انصراف
۲۳۵	فصل چهارم: آثار حق انصراف
۲۳۵	۱.۴. طرح مباحث فصل
۲۳۵	۲.۴. آثار حق انصراف در حقوق ایران
۲۳۶	۱.۲.۴. آثار حق انصراف پیش از اعمال آن در حقوق ایران
۲۳۷	۱.۱.۲.۴. وضعیت انتقال و عدم انتقال مالکیت عوضین به طرفین قرارداد در دوران حق انصراف
۲۴۰	۲.۱.۲.۴. وضعیت انتقال و عدم انتقال مالکیت نمائات عوضین به طرفین در دوران حق انصراف
۲۴۳	۳.۱.۲.۴. نقش تصرفات مادی مصرف کننده در مبیع نمائات آن در دوران حق انصراف
۲۴۴	۴.۱.۲.۴. نقش تصرفات حقوقی مصرف کننده در مبیع یا نمائات آن در دوران حق انصراف
۲۴۶	۲.۲.۴. آثار حق انصراف بعد از اعمال آن در حقوق ایران
۲۵۱	۱.۲.۲.۴. آثار حق انصراف بعد از اعمال آن نسبت به گذشته در حقوق ایران
۲۵۲	۱.۱.۲.۲.۴. اثر اعمال حق انصراف نسبت به مالکیت گذشته عوضین
۲۵۳	۲.۱.۲.۲.۴. اثر اعمال حق انصراف نسبت به نمائات
۲۵۴	۳.۱.۲.۲.۴. زوال قرارداد
۲۵۵	۴.۱.۲.۲.۴. نحوه تأثیر اعمال حق انصراف در انحلال قرارداد
۲۵۷	۵.۱.۲.۲.۴. عودت عوضین به مالک پیشین

۲۵۷.....	۱.۵.۱.۲.۲.۴. استرداد ثمن به مشتری
۲۵۷.....	۲.۵.۱.۲.۲.۴. استرداد مبیع به بایع
۲۵۸.....	۲.۲.۲.۲.۴. آثار حق انصراف بعد از اعمال آن نسبت به آینده در حقوق ایران
۲۵۸.....	۱.۲.۲.۲.۴. معافیت مصرف کننده از پرداخت جریمه ها و هزینه ها
	۲.۲.۲.۲.۴. تحمیل هزینه بازپس فرستادن کالا و خدمات بر مصرف کننده در
۲۵۹.....	صورت انصراف از قرارداد
	۳.۲.۲.۲.۴. تکلیف اجرت المثل دوران استفاده از کالا و خدمات توسط
۲۶۰.....	مصرف کننده
۲۶۱.....	۴.۲.۲.۱.۴. ضمانت طرفین عقد نسبت به عوضین مأخوذ
۲۶۸.....	۵.۲.۲.۱. زوال بخشی از تعهدات و بقای بخشی از تعهدات دیگر
۲۶۹.....	۳.۴. آثار حق انصراف در حقوق اتحادیه اروپا
۲۷۲.....	۱.۳.۴. آثار حق انصراف پیش از اعمال آن در حقوق اتحادیه اروپا
۲۷۲.....	۱.۱.۳.۴. آگاه کردن فروشنده توسط مصرف کننده بر تصمیم انصراف از قرارداد
	۲.۱.۳.۴. روش آگاه کردن فروشنده توسط مصرف کننده بر تصمیم انصراف از
۲۷۳.....	قرارداد
	۳.۱.۳.۴. مهلت زمانی آگاه کردن فروشنده توسط مصرف کننده بر تصمیم
۲۷۴.....	انصراف از قرارداد
۲۷۷.....	۴.۱.۳.۴. توقف ارسال عوضین با آگاهی بر تصمیم انصراف از قرارداد
	۵.۱.۳.۴. توقف ارسال اطلاعات کالا و خدمات با آگاهی بر تصمیم انصراف از
۲۷۸.....	قرارداد
۲۷۸.....	۲.۳.۴. آثار حق انصراف بعد از اعمال آن در حقوق اتحادیه اروپا
	۱.۲.۲.۴. آثار حق انصراف بعد از اعمال آن نسبت به گذشته در حقوق اتحادیه
۲۷۸.....	اروپا
۲۷۹.....	۱.۱.۲.۳.۴. انحلال قرارداد از راه دور
۲۷۹.....	۲.۱.۲.۳.۴. استرداد عوضین
۲۸۲.....	۳.۱.۲.۳.۴. هزینه استرداد مبیع
۲۸۶.....	۴.۱.۲.۳.۴. استرداد منافع مستوفات از عوضین
۲۸۷.....	۵.۱.۲.۳.۴. استرداد پرداخت اضافی
۲۸۸.....	۶.۱.۲.۳.۴. عدم مسئولیت مصرف کننده بر کاهش ارزش کالا
۲۸۹.....	۷.۱.۲.۳.۴. انحلال قراردادهای فرعی
۲۹۰.....	۸.۱.۲.۳.۴. اعمال حق حبس
۲۹۲.....	۹.۱.۲.۳.۴. توقف تعهدات طرفین

۲.۲.۳.۴. آثار حق انصراف بعد از اعمال آن نسبت به آینده در حقوق اتحادیه

۲۹۳..... اروپا

۲۹۳..... ۱.۲.۲.۳.۴. بقای بخشی از تعهدات طرفین بعد از فسخ قرارداد

۲۹۶..... ۲.۲.۲.۳.۴. آثار تبعض اعمال حق انصراف در قرارداد

۲۹۷..... ۳.۲.۲.۳.۴. جبران خسارت

۲۹۷..... ۱.۳.۲.۲.۳.۴. بهره و خسارات دیرکرد تأدیه

۲۹۹..... ۲.۳.۲.۲.۳.۴. دریافت بدل مبیع

۳۰۰..... ۴.۲.۲.۳.۴. حفظ و نگهداری عوضین

۳۰۱..... ۵.۲.۲.۳.۴. دریافت هزینه‌های حفظ و نگهداری کالا

۶.۲.۲.۳.۴. اثبات اعمال حق انصراف توسط مصرف کننده در صورت وقوع

۳۰۲..... نزاع در آ...

۷.۲.۲.۳. آثار عقود مستمر و غیرمستمر بعد از اعمال حق انصراف نسبت به

۳۰۳..... آینده

۳۰۷..... پیوست‌ها

۳۱۳..... فهرست منابع

مقدمه

یکی از مقررات عمومی حقوق، ایجاد نظم اجتماعی بر روابط خصوصی افراد و اشخاص است. این مسئله در حوزه معاملات افراد و اشخاص از طریق اعمال قواعدی نظیر حفظ تعادل قراردادی صورت گرفته و حفظ حقوق مصرف‌کننده قراردادهای الکترونیکی در قبال فرارنده یکی از این موارد بوده است. به این استدلال که ضرورت ایجاد تعادل در قراردادهای الکترونیکی بیشتر از سایر قراردادهاست. بدین منظور، قانون‌گذاران به حمایت از مصرف‌کنندگان در مقابل فروشندگان و تولیدکنندگان پرداخته و این امر را با تدوین قوانین در خصوص حمایت از مصرف‌کنندگان به انجام رسانده‌اند و یکی از موارد حمایتی قانون‌گذاران، تدوین و تصویب نهاد حقوقی و مقررات ویژه آن، تحت عنوان «حق انصراف مصرف‌کننده» است.

در حقوق ایران حق انصراف مصرف‌کننده پیش‌بینی شده و در مورد آن مقرر گردیده است:

«در هر معامله از راه دور مصرف‌کننده باید حداقل مدت روزکاری وقت برای انصراف (حق انصراف) از قبول خود بدون تحمل جریمه و یا ارائه دلیل داشته باشد. تنها هزینه تحمیلی بر مصرف‌کننده، هزینه بازپس فرستادن کالا خواهد بود.»

در حقوق اتحادیه اروپا نیز حق انصراف پیش‌بینی گردیده و در این خصوص مقرر شده است:^۱

«مصرف‌کننده دوره زمانی حداقل هفت روزه‌ای (هفت روز کاری) را برای انصراف هر قرارداد از راه دور بدون تحمل ضرر و زیان و نیز بدون ارائه دلیل خواهد داشت. تنها

۱. ق.ت.ا، ماده ۳۷.

2. Directive 97/7/EC of the European Parliament and of the Council of 20 May 1997 on the Protection of consumers in respect of distance contracts.

هزینه‌ای که ممکن است در اثر اجرای حق انصراف مصرف کننده برای وی تحمیل گردد، هزینه ناشی از ارسال کالاها خواهد بود»^۱.

برخی دیگر از دستورالعمل‌های اتحادیه اروپا نیز حق انصراف را به رسمیت شناخته‌اند و حتی برخی از آنها، مهلت زمان اعمال حق انصراف هفت روز را افزایش داده‌اند؛ برای مثال، دستورالعمل ۲۵ اکتبر ۲۰۱۱ اتحادیه اروپا در مورد قراردادهای از راه دور، مهلت اعمال حق انصراف را از هفت روز کاری به ۱۴ روز کاری افزایش داده است.^۲

نکته مهم و قابل توجه در این خصوص آن است که دستورالعمل ۲۰۱۱/۸۳/EU پارلمان اروپا، شورا مصوب ۲۵ اکتبر ۲۰۱۱ در مورد حقوق مصرف کننده، دستورالعمل ۹۱/۱۳/EEC پارلمان و شورا^۳ و دستورالعمل ۱۹۹۹/۴۴/EC پارلمان و شورا^۴ را اصلاح

۱. دستورالعمل ۱/۱/EC پارلمان اروپا و دستورالعمل شورا مصوب ۲۰ می ۱۹۹۷ در مورد حمایت از مصرف کنندگان در ارتباط با قراردادهای از راه دور، ماده شش.

۲. دستورالعمل ۲۰۱۱/۸۳/EU پارلمان اروپا و شورا مصوب ۲۵ اکتبر ۲۰۱۱ در مورد حقوق مصرف کننده، ماده ۹.

۳. جامعه اقتصادی اروپا = EEC (European Economic Community) = ۳. متن ماده ۳۲ چنین است: ماده ۳۲: اصلاحیه دستورالعمل ۹۳/۱۳/EEC در مورد حقوق مصرف کننده، ماده ۳۲.

۴. دستورالعمل ۲۰۱۱/۸۳/EU پارلمان اروپا، شورا مصوب ۲۵ اکتبر ۲۰۱۱ در مورد حقوق مصرف کننده، ماده ۳۲. متن ماده ۳۲ چنین است: ماده ۳۲: اصلاحیه دستورالعمل ۹۳/۱۳/EEC در مورد حقوق مصرف کننده، ماده ۳۲. ماده زیر وارد شده است: ماده (الف) ۸

۱- در صورتی که یک کشور عضو مقررات را مطابق با ماده هشت تصویب کند، آن کشور عضو باید کمیسیون را از آن و همچنین هرگونه تغییرات بعدی، مطلع کند، خصوصاً زمانی که آن مقررات:

- ارزیابی ناعادلانه را به شرایط قراردادی مذاکره شده انحصاری، با هدف کاهش قیمت یا پرداخت گسترش دهند؛ یا

- حاوی فهرست شرایط قراردادی باشد که باید به عنوان شرایط غیرمستقیم در نظر گرفته شوند.

۲- کمیسیون باید اطمینان دهد که اطلاعات اشاره شده در پاراگراف یک به راحتی برای مصرف کنندگان و تجار، ضمناً در وبسایت اختصاصی در دسترس است.

۳- کمیسیون باید اطلاعات اشاره شده در پاراگراف یک را به دیگر کشورهای عضو و پارلمان اروپا ارسال کند. کمیسیون باید با ذی‌نفعان در مورد این اطلاعات مشورت کند.

۵. EC (European Community) = جامعه اروپا. ع دستورالعمل ۲۰۱۱/۸۳/EU پارلمان اروپا و شورا مصوب ۲۵ اکتبر ۲۰۱۱ در مورد حقوق مصرف کننده، ماده ۳۳. متن ماده این گونه است: ماده ۳۳: اصلاحیه نسبت به دستورالعمل ۱۹۹۹/۴۴/EC

در دستورالعمل ۱۹۹۹/۴۴/EC، ماده زیر وارد شده است: ماده (الف) هشت: مقررات گزارش دادن

۱- در موردی که طبق ماده (۲) یک کشور عضو مقررات حمایت از مصرف کننده دقیق تری از مقرراتی که در ماده (۵) الی (۵) الی (۳) و ماده (۷) مقرر شده، تصویب می کند، آن کشور باید کمیسیون را از آن و همچنین هرگونه تغییرات بعدی مطلع کند.

۲- کمیسیون باید اطمینان دهد که اطلاعات مندرج در پاراگراف یک به آسانی برای مصرف کنندگان و تجار در وبسایت اختصاصی در دسترس است.

نموده؛ اما دستورالعمل ۸۵/۵۷۷/EEC شورا و دستورالعمل ۹۷/۷/EEC پارلمان اروپا و شورا را نسخ کرده^۱ است.^۲

پاراگراف یک ماده نه دستورالعمل ۲۰۱۱/۸۳/EU پارلمان اروپا و شورا مصوب ۲۵ اکتبر ۲۰۱۱ در مورد حقوق مصرف کننده تصریح کرده است:

«۱- به جز مواردی که استثنائات مندرج در ماده ۱۶ اعمال می شود، مصرف کننده باید مدت ۱۴ روزه ای برای انصراف از قرارداد از راه دور و خارج از محل، بدون ارائه هیچ دلیلی و بدون تحمل هیچ هزینه ای به غیر از مواردی که در ماده (۲) ۱۳ و ماده ۱۴ مقرر شده است، داشته باشد».

کنوانسیون استفاده از ارتباطات الکترونیکی در قراردادهای بین المللی مصوب ۲۰۰۵ سازمان ملل متحد یکی از منابع حقوق اتحادیه اروپا محسوب می شود، زیرا اعضای اتحادیه اروپا بدان ملحق شده است. دولت جمهوری اسلامی ایران نیز طبق تصویب نامه شماره ۳۵۷۸۱/ت ۳۶۹۱۵ مورخ ۱۳۸۶/۳/۸ هیئت وزیران، این کنوانسیون را موقت امضا کرده است و بعد از سیر مراحل تصویب آن، مواد کنوانسیون از مقررات ایران محسوب خواهد شد. این کنوانسیون نیز حق انصراف را پیش بینی نموده و مقرر داشته است:

«هرگاه انسان در یک مراسله الکترونیکی با داده شده با سیستم پیغام خودکار طرف دیگر، مرتکب اشتباهی ورودی شود و سیستم پیام خودکار امکان تصحیح اشتباه را به شخص مذکور ندهد، وی یا شخصی که از او نمایندگی می نماید، حق دارد بخشی از مراسله الکترونیکی را که اشتباه ورودی در آن رخ داده است، برگیرد هرگاه: (الف) آن شخص یا شخصی که او به نمایندگی از وی عمل می نموده پس از آگاهی از اشتباه در

→

۳- کمیسیون باید اطلاعاتی را که در پاراگراف ۱ به آنها اشاره شده را به سایر کشورهای عضو و انسان اروپا ارسال کند. کمیسیون باید در مورد این اطلاعات با ذی نفعان مشورت کند.

۱. دستورالعمل ۲۰۱۱/۸۳/EU پارلمان اروپا و شورا مصوب ۲۵ اکتبر ۲۰۱۱ در مورد حقوق مصرف کننده، ماده ۳۱. متن این ماده به این بیان است: ماده ۳۱: لغو

دستورالعمل ۸۵/۵۷۷/EEC و دستورالعمل ۹۷/۷/EC همان گونه که توسط دستورالعمل ۲۰۰۲/۶۵/EC پارلمان اروپا و شورا مصوب ۲۳ سپتامبر ۲۰۰۲ مربوط به بازاریابی از راه دور خدمات مالی مصرف کننده و توسط دستورالعمل های ۲۰۰۵/۲۹/EC و ۲۰۰۷/۶۴/EC اصلاح شده، از تاریخ ۱۳ ژوئن ۲۰۱۴ لغو شد.

۲. در مورد دستورالعمل های لغو شده باید طبق جدول مرتبط که در ضمیمه دوم دستورالعمل ۲۰۱۱/۸۳/EU پارلمان اروپا و شورا مصوب ۲۵ اکتبر ۲۰۱۱ در مورد حقوق مصرف کننده، تنظیم شده، مراجعه و اعمال شود. این جدول در بخش ضمایم این نوشتار گنجانده شده است.

3. EU (European Union) = اتحادیه اروپا

نزدیک‌ترین وقت ممکن، طرف مقابل را از اشتباه مطلع و اعلام نماید در مراسله الکترونیکی مرتکب اشتباه شده است؛ و (ب) آن شخص یا شخصی که او به نمایندگی از وی عمل می‌نموده، کالاها یا خدماتی را که احتمالاً از طرف مقابل دریافت نموده است به کار نگرفته یا هیچ‌گونه سود یا ارزش عمده‌ای را از آن به دست نیاورده باشد.^۱

هرچند کنوانسیون در این ماده مانند سایر مواد ناظر به حق انصراف تصریح نکرده، ولی مفاد این ماده بدان اشاره کرده است. به این استدلال که مقصود از تعبیر «پس گرفتن مراسله الکترونیکی که اشتباه ورودی در آن رخ داده است» همان انصراف از قرارداد الکترونیکی است، به عبارت دیگر مقصود از جمله مذکور، حق انصراف از ارتباط الکترونیکی است که توسط آن قرارداد الکترونیکی تشکیل می‌گردد^۲ و در نتیجه، ارسال و عودت کالا یا خدمات، به ارسال‌کننده آن است. به این استدلال که لازمه «پس گرفتن مراسله الکترونیکی که اشتباه ورودی در آن رخ داده است»، انصراف از قرارداد الکترونیکی است، چنان که توسعه بیشتر آن خواهد آمد.

ق.ت.ا ایران و نیز سازمان ناظر بر حق انصراف در ق.ت.ا ایران با تأثیرپذیری و الهام گرفتن از حقوق تجارت الکترونیکی، خارجی و اسناد بین‌المللی و از جمله کنوانسیون استفاده از ارتباطات الکترونیکی، قرارداد مای، بین‌المللی مصوب ۲۰۰۵ سازمان ملل متحد و نیز دستورالعمل‌های پارلمان اروپا، ریزه «دستورالعمل ۹۷/۱/EC پارلمان اروپا و دستورالعمل شورا مصوب ۲۰ می ۱۹۹۷ در مورد حمایت از مصرف‌کنندگان در ارتباط با قراردادهای از راه دور» تهیه و تنظیم شده است. یکی از نهادهای حقوقی حمایت از مصرف‌کننده، حق انصراف مصرف‌کننده است.

این نهاد حقوقی به علت جدید بودنش، هنوز در حقوق ایران برخلاف حقوق اتحادیه اروپا، رویه قضایی و عرفی مسلم در مورد آن پدید نیامده است و در حقوق ایران، تنها منبع قانونی در خصوص آن وجود دارد. به این بیان که در حقوق ایران، نه‌تنها قانون حمایت از مصرف‌کننده مصوب سال ۱۳۱۱؛ قانون تجارت الکترونیکی مصوب ۱۳۸۱ و آئین‌نامه اجرایی ماده ۳۸ آن مصوب سال ۱۳۸۳ هیئت وزیران و اصلاح آن توسط هیئت وزیران در همان سال، قانون حمایت از حقوق مصرف‌کنندگان خودرو مصوب ۱۳۸۶ و قانون حمایت از حقوق مصرف‌کنندگان مصوب ۱۳۸۸ وجود دارد، چنان که در حقوق اتحادیه اروپا نیز

۱. کنوانسیون استفاده از ارتباطات الکترونیکی در قراردادهای بین‌المللی مصوب ۲۰۰۵ سازمان ملل متحد، ماده ۱۴، پاراگراف نخست.

۲. باقری اصل، حیدر، ۱۳۹۳، فسخ تجارت الکترونیکی در حقوق ایران، مجمع علمی و فرهنگی مجد، تهران، چاپ اول، ص ۱۵۵-۱۵۶.

کنوانسیون استفاده از ارتباطات الکترونیکی در قراردادهای بین‌المللی مصوب ۲۰۰۵ سازمان ملل متحد، دستورالعمل پارلمان اتحادیه اروپایی در خصوص حمایت از مصرف‌کننده در قراردادهای از راه دور مصوب ۱۹۹۷، دستورالعمل ۲۰۱۱/۸۳/EU پارلمان اروپا و شورا مصوب ۲۵ اکتبر ۲۰۱۱ در مورد حقوق مصرف‌کننده، اصول حقوقی سازمان همکاری و توسعه اقتصادی سازمان ملل متحد در حمایت از مصرف‌کننده الکترونیکی درباره حمایت از مصرف‌کنندگان در قراردادهای از راه دور و حقوق داخلی مربوط به بحث برخی از کشورهای عضو اتحادیه اروپا وجود دارد. در حقوق اتحادیه اروپا، در کنار منبع‌های مزبور، برخی رویه‌های قضایی و عرف‌ها نیز در این زمینه تشکیل یافته است.

در مورد نهاد حقوقی حق انصراف چند سؤال به بیان ذیل مطرح است:

۱. ماهیت حقوقی حق انصراف در حقوق ایران و اتحادیه اروپا چیست و با کدام نهاد حقوقی حقوق ایران را می‌توان در اتحادیه اروپا قابل تطبیق است؟
۲. شرایط عمومی اختصاصی تحقق و اعمال حق انصراف در حقوق ایران و اتحادیه اروپا چگونه است و میزان تطابق و افتراق شرایط مزبور در حقوق ایران و اتحادیه اروپا تا کجاست؟

۳. حق انصراف مصرف‌کننده قبل از اعمال آن کدام آثار حقوقی را در حقوق ایران و اتحادیه اروپا دارد و میزان تطابق و افتراق آثار مذکور در حقوق ایران و اتحادیه اروپا تا کجاست؟

۴. مبانی حق انصراف مصرف‌کننده در حقوق ایران و اتحادیه اروپا چیست؟
 ۵. در حقوق ایران و اتحادیه اروپا، قلمرو حق انصراف مصرف‌کننده تا کجاست؟
- محققان حقوق به بررسی تطبیقی پاسخ سؤال‌های مزبور از منظر حقوق ایران و اتحادیه اروپا پرداخته و یک تألیف جامع و مانعی در این خصوص به اتمام نرسانده‌اند، به‌طوری‌که در این خصوص، خلأ علمی مشاهده می‌شود. از این‌رو، اهداف زیر شتاب‌دهنده عبارت‌اند از:

۱. بررسی و تحلیل ماهیت حق انصراف در ایران و اتحادیه اروپا؛
 ۲. مطالعه شرایط اعمال حق انصراف مصرف‌کننده در حقوق ایران و اتحادیه اروپا؛
 ۳. مطالعه آثار اعمال حق انصراف مصرف‌کننده در حقوق ایران و اتحادیه اروپا؛
 ۴. تبیین قلمرو اعمال حق انصراف مصرف‌کننده در حقوق ایران و اتحادیه اروپا؛
 ۵. تبیین مبانی اعمال حق انصراف مصرف‌کننده در حقوق ایران و اتحادیه اروپا.
- بنابراین، در پاسخ این سوال که نتایج این تألیف پاسخ‌گوی کدام یک از نیازهای جامعه در زمان حال و آینده می‌باشد؟ باید گفت: اولاً، راه حلی برای پاسخ سوالات و ابهامات

موجود در ماهیت حقوقی، مبانی، قلمرو، شرایط و آثار حق انصراف مصرف کننده محسوب می‌شود، ثانیاً راه حلی برای تفسیر مواد مربوط به حق انصراف در قوانین ایران و اتحادیه اروپا تلقی می‌شود، ثالثاً نتایج این تألیف برای محققان، حقوق دانان، وکلا و قضات دادگستری در پرونده‌های مطروحه در ارتباط با حق انصراف کاربرد دارد، به‌طوری که نتایج تألیف، آنان را از تشتت آرا رهایی خواهد داد و راه را جهت اصلاح برخی مواد ق.ت.ا و اضافه نمودن برخی مواد دیگر وفق پیشنهادات این تألیف موجه خواهد ساخت.

دو روش، بدنه اصلی این نوشتار را به انجام رسانده است: **روش نخست**، جستجو در متون حائز اعتبار بوده است. سعی بر این شده است که نظریه‌ها و دیدگاه‌های اندیشمندان در مسائل تحقیق مطالعه شود و با عنایت به بستر سازی اینگونه نظریه‌ها و مسائل نوشتار مورد بررسی و تحلیل قرار گیرد تا از این طریق تناقض‌ها و اشکالات به دست آید و نقد و بررسی آنها آسان گردد. **روش دوم**، روش تعقلی، استنباط و استدلال منطقی بوده است. پژوهش در گزاره‌های فقهی، پژوهش استنادی و استنباطی و تفسیری است و پژوهشگر با استفاده از روش‌های استنادی و استنباطی و تفسیری به مطالعه متون فقهی و حقوقی می‌پردازد و با استنباط و استدلال حقوقی با استناد به منابع موجود می‌پردازد.

مؤلفان اذعان می‌دارند که این کتاب نیز مانند هر نوشته بشری از اشکال خالی نیست و به راهنمایی‌های مفید همکاران محترم نیاز دارد و دریافت ارشادات آن‌ها را برای پربار شدن متن از طریق ایمیل: baghehasl@taorizu.ac.ir ارج می‌نهند و یقین دارند که پیشنهادات و راهنمایی‌های سودمند اساتید گرانقدر، مبرر اصلاحات بعدی متن حاضر را برای تحقق اهداف خود هموارتر خواهد کرد.

در اینجا بر خود لازم می‌دانیم که از سرور ارجمند و آقای دکتر سید عباس حسینی نیک، مدیر محترم انتشارات وزین مجد و کارکنان زحمتمکش از تشکر نماییم و عمری با برکت و توأم با عزت برای همه آنان از درگاه ایزد منان مسئلت کنیم.

مهر ۱۳۹۷ هجری شمسی

دکتر حیدر باقری اصل

دکتر سعیده باقری اصل